

[Augsburg], 27. November 1552

An Johannes Oporinus

UB Basel, Fr. Gr. I 11, fol. 165r-168r.
Steinmann Nr. 666.

S. P. D. Tua in patrem virum optimum pietas et viuentem et mortuum, omni laude digna est, Mi Oporine, nec minus prudentia qui luctum moderatè feras, cum scias nihil ei accidisse mali, sed morte vitam inuentam esse meliorem, quae Christianis omnibus exoptanda est, his praesertim temporibus. Rectè igitur facis, qui a domestico dolore te ad publicam vtilitatem conuertas, et optimis quibusque autorib[us] excudendis de studiosis benè merearis. In quo numero si Isocratem quoque nostrum reponendum esse censes, en habes quem voluisti, eumquē sic a me adornatum, vt persuasum habere te velim, me in tot valetudinis incommodis et studiorum meorum impedimentis, quae vt alijs curis et laboribus vacuus tranquillè colam, vnquam fore, desperandum esse video, amplius nec praestare quicquam potuerim nec in posterum audeam polliceri. Itaque sic tibi eum commendo, vt cui posthac opis nihil a me sit expectandum. Ego iam praestiti ei omniaquae vel ab ingenio vel studio meo proficiunt, quae opto vt aut grata sint lectoribus atque vtilia, aut alias existat, qui perficiat ea quae ego sum conatus. Sed tamen in spe bona sum, me aliquam et a studiosis gratiam initurum et ab Aristarchis prioris editionis veniam impetraturum. Te autem orandum esse non censeo, vt et quamprimum et quam accuratiss[imè] excudas, cum omnem operam vltò pollicearis, id quod mihi gratiss[imum] est. Vtēris igitur et charta et chartere arbitratu tuo, et caetera pro fide ac diligentia tua curabis. Adieci in fine operis veteres praefationes et poëmatia quaedam, non quod digna lectu putarem, sed ne in ingrati animi crimen inciderem, si omisissem. ac velim equidem illa adiungi, sed si vel breuitas temporis vel libri moles obstiterit, reserues licet annotationum operi, si tamen vnquam id perficiendi ocium erit. Velim autem te perlustrato et graeco et latino codice ad me per occasionem scribere, quid desideres amplius, aut declarari tibi velis. Vsus sum in describendo plurium opera, quae etsi magno mihi constitit, tamen vides qualis sit. Sed ώς δυνάμεθα, ἐπειδὴ ώς θέλομεν οὐ δυνάμεθα. Annitar autem omni ope vt Demosthenem breui graecolatinum eodem modo aut melius etiam castigatum et annotationibus graecolatinis auctum accipias. Qua molestia si defungi per fata licebit, et praelis tuis renatos gemellos meos: et vita iucundior, et mors acerba minus mihi est futura. Tum enim reiecta omni solitudine an quis abusus magno labore meo, si clausulas aliquot Ciceronianas interseruerit, totum opus sibi vendicet, acquiescam, quod spero tale fore, vt et doctis approbantibus legatur, et supernacus eorum existimetur labor, qui Ciceronis Asiaticum in Demosthenis Atticismum infarcire volunt. Quod si facerent sine deprauatione sententiarum, laudari possent. Nunc cum dictionis de qua sibi placent elegantiam, verò sensus vel ignoratione vel neglectione deforment: me tenuitatis meae minus paenitet, ac penè placere mihi incipio, cum inanes illorum glorias bonis et doctis posse displicere video. sed quicunque euentus erit, vbi ego praesttero quod in me fuit, caetera fatis aequissimo animo permittam, nec vlli inuidebo, qui me non maledictis et inanibus pollicitationibus, sed et sententiae veriore expositione, et sermonis puritate superarit. quorum vtrunque fieri fortasse potest, sed et a paucis et ab ijs potissimum, qui tantos labores sibi non esse capiendos putant. Itaque doctos non timeo, sed arrrogantium quorundam hominum audaciae anteuertere cupio, in quo tu me, officio gratissimo excudendae recognitionis, plurimum et iuuabis et delectabis. Et haec hactenus. Quod autem nullas a me literas accepisti, non mea sed τῶν γραμματοφόρων culpa factum est. Nam D. Bernardus Rümelin Friburgensis eas literas quibus laudes heri mei petenti

tibi, Minerua vt videbar non inuita delinearam, accepisse se et ad te transmisisse Basileam, scripsit huc. Dedi et Burtenbacho alias, Francofurti tibi reddendas. Me igitur excusatum habeas velim, qui vt superuacaneis literis scribendis non delector, ec enim vel ingenio vel ocio abundo, sic genium potius defraudarem, quam cessatione mea amicis deessem. Quod autem petis vt praefationi tuae et Gerbelliana meam censuram addam, nisi candorem tuum nossem, derideri me abs te putarem, qui cum ingenio, doctrina, prudentia, aetate, vsu rerum longissime mihi praestetis: meum iudicium, quod nullum est, requiratis, in quo perinde facitis, ac si Hannibal a Peripatetico illo Phormione rem militarem vellet discere. Sed tamen quia exercitatissimus imperator aliquando ex agricola ignoti loci naturam cognoscere non deditatur, quò vel suum exercitum melius defendat, vel hostilem offendat: sic et vos fortasse putatis mihi ob domesticam consuetudinem victumque communem dominum meum et patronum D. Ioannem Iacobum Fuggerum esse notiorem: eoque me vobis idem praestare posse quod rei non indiserti solent, qui causa sua diligenter proposita, oratori totam dictionem magis expeditam efficiunt. In quo etsi fortasse non pessimè iudicatis (vnum enim, vt Comicus ait, oculatus testis pluris est, quam auriti decem) tamen vereri mihi subit ne qui me putent παραστικῶς μᾶλλον ἡ φιλαληθῶς eum virum praedicare, a quo meae fortunae in hoc tempore maximè pendeant, praesertim cum Pausanias tam duram in magnorum virorum familiares sententiam pronunciarit, vt asserat eos necesse habere ea scribere quae illis placeant. Verùm et ego natura sum rusticiore quam quae illa assentando gratiam colligere possit, et dominus meus, nisi veritate magis quam vanitate delectaretur, consuetudinem meam tandiu perpeti non potiusset. Nam et dictis et factis meis, quod equidem doleo, χάρις οὐχ ἔπεται. καὶ οὕτως ἀνεπαφρόδιτος γενόμενος φύσει, σπένδειν μὲν ταῖς χάρισιν οὐκ ἄν δυναίμην, τὴν δὲ κολακείαν ἐν τοῖς μάλιστα βδελύττομαι. sed perhibere testimonium veritati, officium meum esse puto, idque nudis et planis verbis, quod vnum vix possumus. Praefationes igitur vestrae praeclarae mihi caetera videntur et magnifica, sed vnum in eis desidero, quod prolixè perorata ipsorum operum causa, in patroni praedicatione videntur et breuiores et tenuiores, καὶ μὴ μετ’ ἀποδείξεως. D. enim Gerbellius me testem citat eumque penè mutum, et fortassis ob fortunam et aemulorum calumnias non satis ἀξιόχρεων. Deinde te quoque humanitatem eius et iuuandi studia cupiditatem commemorantem, quae tametsi laudes praeclarae sunt, et n magnis opibus hoc tempore rarae: tamen amplius quiddam expectant eorum animi qui veritatem sine inuidia diligunt. Tu autem gratum tuum animum et obseruantiam erga illum, vti par est, magnificè extollis, et est sane praeclarum bonis et viris et studijs periclitantibus succurrere, (nec enim vlla virtus olim pluribus dijs caelum compleuit quam beneficentia) sed viri excellentes, in quo numero patronum nostrum iure reponimus, vt veram gloriam, hoc est, et animi sui testimonium, et bonorum ac prudentem approbationem magni faciunt, atque expetendam censem: ita κενοδοξίαν aspernantur. Notum autem est nonnulla πρόβατα χρυσόμαλλα non dubitasse aliquid in famelicos poetas conferre, quò falsam alienae gloriolae haereditatem cernerent, cum nec doctrinam intelligerent, nec doctos nisi stimulatione quadam amoris colerent. At noster hic ingenio praestantissimo est praeditus atque amplissimo et dexterimo: id quod fateri vel inimici cogarentur, si eius tum dicendi tum agendi prudentiam perspectam haberent. Neque naturae bonitate contentus, nullum doctrinae studium habuit, sed et praestantissimi viri Remundi parentis cura ab ineunte aetate in Gallia atque Italia eruditus est, non latinis duntaxat literis, sed bonarum artium et iurisprudentiae cognitione, atque obiter etiam linquam didicit Gallicam, Italicam atque Hispanicam. Quod equidem non aspernandum esse puto. Nam ego quantos labores ceperim in latina et graeca cum vernacula coniungenda, scio, ille autem binario me excedit. Post iuris sui factus, a studijs non recessit, sed quantum et publica et priuata negocia passa sunt, diuersarum linquarum libros non ad voluptatem tantum, sed ad vtilitatem etiam suam versauit, idque ne nunc quidem facere desistit. Id igitur consecutus est, vt et cognitione historiarum, et de rebus ciuilibus iudicio, atque etiam de controuersijs sacris ac profanis quae hoc tempore agitantur, multos supereret qui omnem aetatem in vmbra atque ocio literario contruerunt: cum eae iam per annos complures eius sint

et publicae et priuatae occupationes, vt eum tantae et multitudini et varietati perpetuò parem esse saepe miror. Neque verò mutis dntaxat magistris vsus est, sed in aulis Christianorum monarcharum cum acutissimis et rerum gerendarum peritissimis viris ita versatus, vt πρᾶξιν cum Θεωρίᾳ coniunxerit, et tum dicendo tum agendo multis summis viris antecellat. Itaque ego me contemno ac pene odi quoties me cum illo compono, qui aliquanto me aetate minor, non fortunae dntaxat muneribus, sed ingenij etiam bonis tantopere me superet. Hoc enim ingenuè fateor, me sola graeca lingua et exigua astrologiae noticia dempta, in reliquis disciulum eius esse posse, qui magister, si dijs placet, aliorum hactenus fui. Quod si ij laudantur, qui in otio dntaxat sunt philosophati, quid de ijs dicendum erit, qui philosophiam in aciem eduxerunt, vt ille? Nam cum ampliss[imam] familiam alat, eam rationem iniuit, vt ordinata et parata omnia sint, et suo quaeque tempore fiant. In republica verò eum se praebuit, vt et superioribus annis et his proximis turbis, si eius valuissest autoritas, quantum viri prudentiss[imi] et ciuis optimi valere debuit, Augusta et magnas clades euitasset, et singularem non felicitatis tantum sed etiam sapientiae laudem sibi comparasset. Sed fortasse in fatis fuit τὰ Χερείονα νικᾶν. Alioqui ea fuit et est solertia pariter ac diligentia, vt totius Germaniae statum, ac regum atque principium consilia pleraque non seguiter peruestiget, ijsqüe quantum fieri potest cognitis, et publicae et priuatae suorum saluti consultum studeat. Non enim quod Atheniensibus exprobauit Solon, linquas hominum et phalerata verba respicit, sed res ipsas quae geruntur intuetur, atque inde vt verus vates, longè melius quam vllus astrologus diuinat quid sit euenturum. Verum hic locus talis est, vt de eo mihi homini ἀπολιτεύτῳ diutius non sit dicendum: illud tantum addam, nec Bibliothecam eum instruere inanis gloriae causa, sed partim ad suum suorumqüe vsum, partim ad publicam vtilitatem: nec fouere doctos, vt furatis ornetur laudibus, sed cum ipse pro insita ingenij vi et doctrinae copia intelligat, quae sapientiae praestantia sit, quis et quam multiplex eruditionis vsus: tum doctrinae instrumenta libros, tum alumnos eius viros doctos et bonos non simulatè amat, sed magni facit et defensos atque ornatos cupit. vt Nicocles ille Salaminius. Itaque hoc consecutus est, vt non tantū studiosi ad eum tanquam Mecaenatem confugiant, sed Christianae Monarchae in consilium adhibeant, et multis publicis priuatisqüe de rebus deliberantes, eius autoritatem sequantur. Cum autem excellentia ingenia plerunque fastum atque arrogantiam habeant coniunctam: cum occupationum multitudo lenissima etiam naturas morosiores efficiat, ille talem se praebet erga summos pariter atque infimos, vt eius consuetudo et humanitas omnibus sit iucundissima neque ego τοῦ ὄμιλητικοῦ τρόπου quem noster describit Isocrates καὶ ἀνδρὸς πεπαιδευμένου vllum expressius exemplum vidi. Vnde hunc fructum capit, vt etiam in Aristocracia popularis habeatur, et eos in suas traducat partes, qui erga ipsum non optimè fuerant affecti, cuius rei exemplum memorabile superioris anni referre possem, nisi tacere praestaret ea, quibus aliqui se laedi putarent. Neque humanitas eius sola comitate constat et externa significatione benevolentiae, sed vera beneficentia in omnes qui eius opem implorant, et iustas petenti auxiliū causas habent. Vt igitur opes virtute maiorum et diuina benignitate amplissimas est consecutus, ita eas ad liberalitatem ac benignitatem confert, et hunc amplissimum earum esse fructum censem, si de quam plurimis bene mereri possit. Ab inferenda autem iniuria tam alienus est, vt aliorum iniurias magno animo contemnere atque obliuione delere malit, quam sine vlo suo periculo atque incommodo vlcisci. Neque verò hae moliores ac humanores virtutes, ignauiam ei attulerunt. Etsi enim, quod ego sciam, non militauit, tamen et adolescens equestribus concursationibus aliquot panoplias meruit, et nunc animum ita paci paratum habet, vt ei tamen necessarium et honestum bellum praestare credat, et summa laboris tolerantia complures noctes insomnes in armis agat, si sit necesse. Nam tranquillis rebus, sobrijs coniuijs (est enim abstemius seu natura seu seu consilio) et iucundis amicorum sermonibus aliquando fatigatum assidua laborum contentionē animum relaxat, et re sua familiari cum splendore ac magnificentia fruitur, quod diuini fauoris argumentum Salomon iudicat: sed idem ad res aduersas vel magno animo propulsandas, vel, si id fieri nequeat, fortiter ferendas ita se parauit, vt et obsessa vrbe nullum timoris, et dedita non

maximum maeroris signum prae se tulerit, et non singulari modò prudentia, sed et magna animi constantia ingentem a Fuggerana familia procellam auertit ac litigauit. Ego igitur harum rerum αὐτόπτης γενόμενος, non tantum iucundis atque eruditis eius sermonibus recreor atque erudior, sed exemplo etiam confirmor, ac turpe mihi duco, qui nihil ferè causae habeam, cur vitam magnopere amem, timidiorem esse eo, qui omnibus et naturae et fortunae dotibus est cumulatus. Nam si ea recensere vellem omnia, quibus singulis multi superbunt, amplissimus mihi campus dicendi aperiretur, sed nec ille tam staturam corporis egregiam, et faciem ad conciliandam benevolentiam natam, et nescio quo philtro prseditam, laudi sibi dicit, quam ingenij atque animi ornamenta, neque vobis ignotae sunt Fuggeranae familiae amplissimae ac pene regiae opes, quibus herus meus sic vtitur vt fruatur et ita fruatur, vthon abutatur. Quicquid enim in ampla et nobili domo requiras, id apud eum inuenias, et proteritas aulica abest, cuius ego metu potiss[imum] cum primum eius nomine Lutetiae adhuc mecum ageretur, resiliebam. Nunc nihil aeque doleo, quam non esse eam dexteritatem meam quae cùm totius familiae, tum ipsius domini ac dominae erga me humanitati respondere possit. Habet enim vxorem Vrsulam Harrochiam ex nobili Pannonicorum Baronum familia, lectissimam matronam, et numerosae atque egregiae sobolis parentem, grauitate ac prudentia maiore praeditam, quam illo sexu postulare audeas. nec rei familiaris duntaxat, sed etiam philosophiae et omnis doctrinae studiosam ac peritam. Vitam igitur ago nunc, et agam quoad et ille volet, et ego potero, cum eo viro, quem iurè appellare possis φιλάνθρωπόν τε καὶ θεοφιλῆ: cuius ego vos laudes amplificare velim, id quod ego propter infantiam nequeo. Neque etiam decuit pannos meos vestrae purpurae assui. alioqui non grauate morem gessisse tibi, et praefationibus vestris non quidem detraxissem quicquam (nisi vnum Wolfij nomen) sed nonnulla addidisse, quae qualia sint, e rudi hac syluula facile intelligitis, de reliquis pro vestra prudentia et erga patronum nostrum obseruantia ita statuetis, vt et vobis et illi honestissimum fore putabis, qui vestro sui studio se delectari, per occasionem re ipsa declarabit. Vale. 5 Cal[endas] Decembris Anno 1552.

Hiero[nymus] W[olfius] T[uus].

Raphaëlis Sileri Cydonium de contemnenda more facile opinor excudes ante nondinas, cum libellus et paruus sit, et rationibus non pessimis nitatur, licet, vt sunt humania omnia, non perfectis. Amicis ex me salutem dicas velim, ac Castalionis ἐχεμυθίαν non miror, D. Cellarij miror.

Praefationum eam partem quae τοῦ προσφωνουμένου est, (Nam ea qua principio de ipsis operibus scribitis non est opus) huc remittendam censeo, antequam edantur.